

КОРОТКА ПЕРЕДМОВА

Вчити англійську мову дивно. Недарма кажуть, що рідко коли людина пірнає так глибоко в пізнання себе, як на уроках англійської:

Яка в мене мрія?

Ким я хочу стати?

Чи здатен я на сміливий вчинок?

Хто мої друзі?

Я пам'ятаю текст у підручнику за 8 клас, який називався «10 речей, які варто встигнути перед тим як померти». Таке раннє нагадування про плин життя було недоречне, а одним із пунктів у списку було «відвідати Сідней». З тих часів я зарікся коли-небудь їхати в Австралію. Взагалі в мене є ідея, що всіх павуків та змій придумали спеціально, щоби люди боялися їхати в ці райські краї, аби хоч хтось на цій планеті жив щасливо, пестив коал, знімав смішні відео з кенгуру та їв веджимайт.

Я думаю, що вчитися писати сценарії так само дивно, як і вчити англійську — ти постійно шукаєш відповіді на запитання, які ставлять тебе перед вибором — чи я талановитий? Мій герой мусить лишитися чи втекти? Вдарити чи дати себе

побити? Їсти креветки чи відмовитись? Їхати в Сідней чи лишитись на Печерську?

В ці дні я якраз пишу третій фільм, який згодом має стати культовим хітом або з тріском провалитись, і розумію, що, мабуть, **ВСЯ майстерність сценариста — це всього лише придумати ситуації, в яких героєві буде незручно, і цим самим поставити його перед вибором.** Адже коли на екрані чи в тексті хто-небудь робить вибір — глядач ставить себе на його місце. Так виникає магія. Магія того, що чуже життя стає ніби твоїм власним. Кажуть, що момент вибору — це і є те, що називається справжнім характером. Саме вибір, а не одяг та навички, відрізняє боягузів від сміливців, дотепних від нудних, хороших від поганих...

В тому списку десяти речей, мабуть, був ще пункт — видати книжку. Тому, скажу чесно, я мав сумніви, чи варто, чи, може, почекати, коли мені стукне 50. Чи наблизить ця книжка щось немичче? Але, мабуть, в 50 все зміниться — мене більше не цікавити-ме кіно, я буду пити таблетки від печії, кидати листівки у вайбері та ходити на лікувальні клізми. А зараз, поки є трішки вільного часу, хочу поділитися своїм скромним досвідом створення двох з половиною повнометражних фільмів, розказати про все, що мені допомагає, заважає і надихає кристалізувати безмежне життя в історію — яка має свої кордони. Подібні книжки не мають ні початку, ні фіналу, і читати їх треба як конспект, відкриваючи для себе будь-яку цікаву тему в будь-який зручний момент.

Колись Вім Вендерс, намагаючись відповісти на запитання «в чому найвища мета створення фільмів», сказав, що він «просто хотів поділитися з усіма музикою, яку він слухає». У його фільмах, від «Страху воротаря перед пенальті», через «Париж, Техас» і до «Неба над Берліном», герої весь час ставлять грати якісь платівки... Та сама «проблема» і в його колег

Акі Каурісм'які та Джима Джармуша. Тільки уявіть, скільки часу, грошей, поту та крові, аби розширити свій айтюнс?

От і я, мабуть, скористаюся цією книгою не для того, щоби поділитися знаннями, а щоби сказати всім, що Антоніо — це моє справжнє ім'я, а не псевдонім, як багато хто вважає. Мій тато родом з неіснуючої вже Югославії. Мабуть, там такі імена — це норма, подивіться на збірну Хорватії. Але в Ужгороді (де норма — це Томаш, Золтан та Ласло) Антоніо все одно викликав купу запитань та навівав екзотичні думки. Це привчило мене ще з раннього дитинства вміти виправдовуватись за своє походження та відчувати себе трішки чужинцем, що є невід'ємною складовою будь-якого кіношника.

Мого двоюрідного брата взагалі звати Маріо, і я дуже добре запам'ятав його ім'я, бо мама весь час ставила мені його в приклад. Вона казала: «Маріо сам їсть цілу курячу ніжку» (хлопчику тоді було два роки). Через це я завжди уявляв своїх балканських родичів хижакками, і ще й досі не можу їсти що завгодно, де є хрящі та кістки... Але ця книжка не про географію та не про кулінарію, а про сценарії, тому я спробую якомога скоріше перейти від прологу до важливіших тем.

Одного разу я читав тригодинну лекцію на тему природи кіно, і після того як студенти захоплено вислухали мій монолог, одна з них спитала: «То, все ж таки, що таке кіно?». Я мрію, щоби подібне запитання виникло у вас після останнього розділу, але, мабуть, одразу ж на нього відповім, і більш вичерпної відповіді не існує. **Кіно — це форма комунікації зі світом.** Дорога, складна, не завжди переконлива, але це просто форма комунікації. Ми комунікуємо вербально — словами, ми комунікуємо невербально — через одяг та надписи на лонгсліві, і ми так само комунікуємо через картинки, що рухаються — тобто через фільми...

Внутрішній запит на комунікацію виник у мене саме тоді, коли в магазині «Ужгород» 2006 року почали продавати значки з надписами «анархія», «Лінкін Парк» та «Хейтбрід». Я пригадую цю субкультурну молодість, де на одязі не було живого місця від проколів. Але всі ці дірочки на дешевих ринкових светрах були зроблені лише аби знайти собі співрозмовника. В якийсь момент я приколов значок собі на кросівки... (На ньому був зображений Ерік Картман, персонаж з мультика «Південний парк»). Ця аналогія була би доречна до так званого «синдрому дебютанта», коли в перший фільм автор намагається запхати все можливе. І глядач не розуміє, за чим саме йому спостерігати? Але наразі я просто хочу сказати, що наш костюм, наш вигляд, наша міміка — це всього лише спосіб спілкування. Невербальний. Так само й кіно. Лише за допомогою кіно ми можемо сказати те, що не здатні огорнути в слова — про Бога, про невидимі зв'язки, про тонкі взаємовідносини, про тихі думки...

Якщо новини комунікують тут і зараз, і апелюють до ненависті, то кіно будує діалог із глядачем, апелюючи до любові, я в цьому переконаний. І розмова ця не про тут і зараз, а дуже часто про час і простір, про діалог між поколіннями.

Мистецтво є протилежним природі. Культура — це система обмежень. Так само й сценарій — ви просто берете життя і обмежуєте його до цікавого. Зводите хаос природи до конкретної форми, якою і є мистецтво.

Згадайте чудову фразу Альфреда Хічкока про те, що «кіно — це взяти життя та викинути з нього все нудне». Мабуть, деякі діячі можуть з ним посперечатись, та заявити, що є фільми, які не мають бути цікавими. Є фільми, які ми мусимо споглядати, як ми споглядаємо море та зорі, як ми споглядаємо природу та людину. Є фільми, для яких ми мусимо зробити над собою зусилля, щоби їх осягнути. І дійсно, такі фільми є. І вони потрібні.

Так, від них хочеться блювати, і так, іноді за спогляданнями неба ховається авторське невміння бути цікавим оповідачем, але я щиро заявляю, що є винятки. Просто для них не потрібні підручники. Мені складно уявити Ясудзіро Одзу чи ще когось з японців, які би читали книжку про сценарій, адже для них споглядання — це і є спосіб пізнання життя.

Отже, запрошую до свого конспекту. Тут зібрані ті обмежені знання про сценарій, які мені допомагають та не дають потонути в безмежному житті, що ніби проситься перетворитись на історію. Сюди увійшло все, що допомогло мені написати три повнометражні фільми — «Мої думки тихі», «Люксембург, Люксембург» та «Screaming Girl».

Ця книжка — це спроба вмістити в 300 сторінок знання, які я зібрав за 15 років і до яких я весь час звертаюся в роботі. Вона еkleктична, так само, як еkleктичною є ця реальність.

Ця книжка — це художньо написаний конспект, який має стати у пригоді на шляху до створення фільму, допоможе краще зрозуміти природу цього складного мистецтва та систематизувати певні знання.